

УДК 811.161.2'42: 271.4-726.1-28
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-1-26>

Уляна ГАЛІВ,
orcid.org/0000-0002-8511-1484
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) *uliana_mishchuk@ukr.net*

Галина СТУПНИЦЬКА,
orcid.org/0000-0001-9173-2925
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна)
halynastupnytska@gmail.com

КОНЦЕПТ ГРІХ У «ПАСТИРСЬКИХ ПОСЛАННЯХ» АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

У статті розглянуто особливості вербалізації концепту *гріх* у «Пастирських посланнях» А. Шептицького. З'ясовано структуру і типологію одиниць дослідження, проаналізовано змістове наповнення концепту *гріх*. Доведено, що концепт *гріх* репрезентований розгалуженою системою складників: лексемами, фраземами, синтаксемами, прецедентними текстами, біблійними ремінісценціями, художніми дефініціями тощо, а також може мати невербалізоване вираження.

Проаналізовано концептуальні ознаки за польовими зонами відповідно до яскравості їх вираження у межах змістового наповнення концепту. Таким чином, виявлено ядро концепту *гріх* (однойменна архілексема *гріх*), ближню і дальню периферію.

З'ясовано, що ближню периферію формує синтаксична сполучуваність ключового слова з іншими мовними одиницями: *гріх* – **аморальний вчинок, зло, безвір'я, відступництво**. Дальню периферію становлять мікрообрази, які є складовими образів, що належать до зони ближньої периферії. Це такі асоціати, як *гріх* – **хвороба (страшна), борг (довг), неправдива наука, псевдохристиянство, страх, муки совісті**.

Зроблено висновок, що із погляду синтагматики переважають приклади з одновалентною та двовалентною сполучуваністю лексем. При цьому ключовими лексемами тут виступають іменники *гріх, грішник*, дієслово *грішити (согрішити)*, прикметник *грішний*.

У світлі парадигматики окрему увагу зосереджено на синонімічних відношеннях (у досліджуваних творах вони яскраво виражені і простежуються у вигляді семантичної деривації, асоціативних зв'язків) та антонімічних відношеннях.

За допомогою методу когнітивного аналізу розглянуто концепт *гріх* як образну одиницю, що експлікується метафорами, фраземами, синтаксемами, окремими контекстами. Зокрема проаналізовано стилістичне навантаження фразем біблійного або народнорозмовного походження у творах автора.

Звернуто увагу на національно-культурну специфіку концепту. З'ясовано, що засобами вербалізації досліджуваного явища можуть бути не лише лексеми, синтаксеми, а й окремі тексти.

Ключові слова: концепт, релігійний дискурс, національно-мовна картина світу, парадигматичні та синтагматичні зв'язки, ядро концепту, ближня і дальня периферія.

Ulyana HALIV,
orcid.org/0000-0002-8511-1484
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Ukrainian language Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *uliana_mishchuk@ukr.net*

Halyna STUPNYTSKA,
orcid.org/0000-0001-9173-2925
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language Practice
and Methodology of Its Teaching
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *halynastupnytska@gmail.com*

THE CONCEPT *SIN* IN ANDREI SHEPTYTSKYI'S "PASTORAL EPISTLES"

*The article focuses on the peculiarities of the verbalization of the concept **sin** in A. Sheptytskyi's "Pastoral Epistles". The structure and typology of the research units have been clarified, the content of the concept **sin** has been analyzed. It has been proved that the concept **sin** is represented by an extensive system of components, lexemes, phrasemes, syntaxes, precedent texts, biblical reminiscences, artistic definitions and can also have a non-verbal expression.*

*Conceptual features by field zones according to the brightness of their expression within the content of the concept have been analyzed. Thus, the core of the concept **sin** (archilexeme of the same name **sin**), the near and far periphery have been revealed.*

*It has been found out that the near periphery is formed by the syntactic compatibility of the key word with other linguistic units: **sin** – an immoral act, evil, disbelief, apostasy. The far periphery consists of microimages, which are components of the images belonging to the zone of the near periphery. These are such associates as **sin** – disease (terrible), debt, false science, pseudo-Christianity, fear, pangs of conscience.*

*It has been concluded that, from the point of view of syntagmatics, examples with univalent and bivalent lexemes are predominant. The key lexemes here are the nouns **sin**, **sinner**, the verb **to sin**, the adjective **sinful**.*

In the light of paradigmatics special attention has been focused on synonymous relations (in the studied works they are clearly expressed and can be traced in the form of semantic derivation, associative connections) and antonymic relations.

*Using the method of cognitive analysis, the concept **sin** as a figurative unit explained by metaphors, phrasemes, syntaxes and separate contexts has been examined. The stylistic load of the phrasemes of biblical or vernacular origin in the author's works has been mainly analyzed.*

The attention has been paid to the national and cultural specificity of the concept. It has been found out that not only lexemes, syntaxes, but also individual texts can be used to verbalize the studied phenomenon.

***Key words:** concept, religious discourse, national-linguistic picture of the world, paradigmatic and syntagmatic connections, the core of the concept, near and far periphery.*

Постановка проблеми. Наскрізним концептом, який пронизує всю творчість Митрополита Андрея Шептицького є *grīx*. Він як антипод усім духовним цінностям і чеснотам посідає важливе місце у «Пастирських посланнях» (1899–1944 рр). Це, зокрема Послання до духовенства і вірних, до Сестер Службниць, до монаших чинів і згромаджень, архиєпископські побажання на релігійні свята та ін.

Під гріхом як універсальною категорією розуміють насамперед протиприродний, аморальний вчинок. Церква тлумачить гріх як відвернення особи від Бога та його заповідей. У філософії – це поняття релігійної свідомості.

Ось як пояснює поняття «гріх» «Словник церковно-обрядової термінології»:

1) гріх – це протиприродний вчинок, який проявляється у вигляді свобідного та добровільного порушення Божої заповіді; це хвороба особи, її неміч, що є наслідком її недостатньої участі в Божому житті»; 2) гріх – це відвернення особи від Бога, наслідки якого стосуються, в першу чергу, самої людини, а через неї – людської спільноти загалом та всього створеного світу (Пуряєва, 2001).

У «Словнику української мови» наведено три основні значення слова «гріх»: 1) рел. Порушення морально-релігійних догм, настанов і т. ін.; 2) Поганий, непорядний вчинок; якийсь недолік, помилка, недогляд; 3) у знач. присудк. сл. Непорядно, недобре; недозволено (брати гріх на душу, впасти в гріх, гріха не боятися та ін.) (Словник української мови, 1971: 171).

Усі морально-пасторальні праці А. Шептицького (а це чотири об'ємні томи послань, листів, декретів, звернень, доповідей, статей) порушують тему гріха і святості. Попри те, що у його творах неодноразово заторкуються історичні, культурні, економічні, суспільно-політичні питання, автор насамперед апелює до життя релігійного, морального, християнського, адже своїм основним завданням вважав готуватися на землі до зустрічі з Господом.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній україністиці концепт *grīx* є об'єктом досліджень таких мовознавців, як А. Сірант, Л. Щербачук, П. Мацьків, Л. Баранська, А. Огар, О. Куцик, М. Колечко та ін.

Л. Щербачук, приміром, трактує «гріх» як лінгвокультурне, духовне явище, елемент духовного коду. Концепт, вербалізований фразеологізмами, на думку авторки, «віддзеркалює морально-етичні принципи народу, його релігійні, соціокультурні й буденні знання» і корелює з такими концептами, як: совість, спокуса, спокута, каяття (Щербачук, 2012: 505). Гріх як профанне явище у світлі сакральних уявлень про рай і пекло дослідила А. Сірант, звернувши увагу на експлікацію цього концепту в українській художній прозі (Сірант, 2016). У художніх та історичних текстах концепт «гріх» аналізують О. Куцик, М. Колечко та ін. Більшість науковців сходяться на думці, що згаданий концепт є етнокультурно маркованим явищем, що залежить від ментальних процесів, отже, не може розглядатися поза межами національної концептосфери.

Концепт *гріх* у творах Андрея Шептицького, на жаль, досі не був предметом уваги мовознавців.

Мета дослідження – виявити і проаналізувати особливості реалізації концепту *гріх* у пастирських посланнях А. Шептицького. Мета передбачає виконання таких завдань:

- визначити місце творчості Андрея Шептицького в релігійному і мовознавчому дискурсі;
- проаналізувати «Пастирські послання» з погляду вербалізації та художніх функцій концепту *гріх*.

Виклад основного матеріалу. Польова структура досліджуваного концепту передбачає розподіл концептуальних ознак за певними польовими зонами відповідно до яскравості їх вираження. Таким чином, виділяють ядро і периферію. Остання, своєю чергою, складається із зони ближньої та дальньої периферії (Веремчук, 2017).

Ядром концепту *гріх* у «Пастирських посланнях» А. Шептицького виступає однойменна архилексема *гріх*, яка пояснює назву поля. «*Бійтеся гріху!*» (Шептицький, 2010: 6) – найголовніша засторога, яка щоразу з більшою силою звучить зі сторінок митрополітичних послань. Це для автора є доброю мотивацією, щоб побачити перед собою оновлену, духовно відроджену людину, промовивши до неї євангельські слова: «*Відпускаються Тобі твої гріхи*» (Шептицький, 2010: 233).

Найперше у своїх творах Митрополит порушує тему первородного гріха, вводячи ключову лексему до складу підрядного трикомпонентного словосполучення «*гріх людської природи*»: «*Але розум наш дуже слабенький!... А до того він ще й зіпсований через гріх людської природи – через гріх, що увійшов у нашу кров і кість уже від хвилі, як наш прародич, перший чоловік Адам, не хотів сповнитися Божої волі і стратив через те ласку у Бога*» (Шептицький, 2007: 115).

Семантику лексеми *гріх*, що містить сему «духовна недуга», яскраво увиразнюють художні означення «тежкий», «несповіданий», «страшний»:

«... така сповідь пуста, гріха ни відпустит, а до того ще новий *тежкий гріх* на душу стягає!» (Шептицький, 2007: 97); «*Ни добре роб'ють христени (і за це *тежкий гріх* мають!), шо у неділю і свята СлужбуБожу опускают...*» (Шептицький, 2007: 96); «*Бо вже й один *тяжкий гріх* зриває золотий ланцюг любови, що в'яже людську душу з Богом!*» (Шептицький, 2007: 135); «*А цей християнин мав стільки *несповіданих гріхів* і стільки *недобрих сповідей!*» (Шептицький, 2007: 135); «*Се єсть *страшний гріх* святотрадіства – нещиро сповідатися*» (Шептицький, 2007: 205).*

Лексема *гріх* містить також семи «порушення Божого закону», «порушення норм моралі», «відступництво»: «*Гріхом є у негідлю або свето урочисте йти у місто, або йти у полонину, або дарабами пускатиси*» (Шептицький, 2007: 96).

Концепт *гріх* співвідноситься з широким колом позитивно- і негативнооцінних образів, а саме: *Божя кара, жаль (покаяння), прощення, покута*. Образ *прощення*, своєю чергою, експлікують мікрообрази *радість, щастя*. Наприклад: «*Просить Ісуса Христа, щоби відвернув від нас всяку *Божу кару*...*» (Шептицький, 2007: 110); «*...можете проливати гарячі сльози *жально* та любови, можете й пригадати собі вічні добра, які вам Спаситель обіцяв*» (Шептицький, 2007: 110); «*В перших віках християнства накладала Церква на християн при святій сповіді такі великі *покути*, що через них міг каянник задосить учинити Божій справедливості за всі свої гріхи*» (Шептицький, 2007: 104).

Ближню периферію формує синтаксичне поєднання ключового слова з такими мовними одиницями: *гріх – аморальний вчинок, зло, безвір'я, відступництво*: «*Тож держіться сильно святої нашої католицької віри, бо поза нею нема спасення!*» (Шептицький, 1935: 18); «*Видите, скільки то *зда* один гріх за собою приносить*» (Шептицький, 2007: 211). Гріх як відступництво вербалізується завдяки лексемі старослов'янського походження *согрішити* і синтаксемі *відпасти від ласки Божої*: «*А коли перший чоловік *согрішив* і коли в нім цілий рід людський *відпав від ласки Божої*, Бог предвічний для нашого спасення зіслав з неба Єдинородного Свого Сина*» (Шептицький, 2007: 358).

Дальню периферію становлять ті мікрообрази, які є складовими образів, що належать до зони ближньої периферії. До цієї групи відносимо такі асоціати: *гріх – хвороба (страшна), борг (довг), неправдива наука, псевдохристиянство, страх, муки совісті*. Наприклад: «*А якщо не сплатить хтось цих *довгів* за свого життя, то хоч би й у Божій ласці вмирав (після святої сповіді), то все-таки муситиме після смерті в чистилищі відбутися цю покуту; мусить там сплатити свої *довги*...*» (Шептицький, 2007: 105); «*Гріх, мої милі браття, подібний до *страшної хвороби*, котра так довго кров псує і грозить небезпекою життя, як довго її через лікарство цілком із тіла не викинеш*» (Шептицький, 2007: 210); «*серця мусять стиснутися *страхом*, і *совість* *гризе*, і *неспокійно* християнин перед себе дивиться, бо не знає, чи Бог прогніваний легко відпустить гріх і ласку Свою поверне*» (Шептицький, 2007: 210).

З особливою ревністю і настирливістю проповідник звертається до вірян, бажаючи застерегти їх від сітей псевдовчення: «Тільки, – заклинаю вас Богом живим, – вистерігайтеся всякої науки, що противиться науці Христа! Бо така наука – то лож і темнота, – а не справжня просвіта» (5, 18); «Ви ж, родичі, при виховуванні своїх дітей, стережіть їх від гріху, та блудної, неправдивої науки, наче від смерті!» (Шептицький, 1935: 20).

Синтагматичні зв'язки концепту *гріх*. Проаналізувавши тексти «Пастирських послань» на рівні синтагматичних зв'язків (лінійного розташування), можемо дійти висновку, що у них переважають приклади з одновалентною та двовалентною сполучуваністю лексем. При цьому беремо до уваги не тільки іменник **гріх** як ключову одиницю, а й іменник **грішник**, дієслово **грішити** (**согрішити**), прикметник **грішний**.

Так, до одновалентних структур належать словосполучення *тяжкий гріх* (*тяжкі гріхи*), *наші гріхи*, *страшний гріх*, *великий гріх*, *малий гріх*, *позбутися гріха*, *покуса до гріха*, *відпускати гріхи*, *один гріх*, *сповідатися з гріха*, *помагати до гріха*, *не карати гріха*, *мовчати на гріх*, *деякі грішники*, *гордістю грішити*, *много грішити*, *грішна душа* та ін.

До лексем із двовалентною сполучуваністю відносимо: «*гріхи зі встиду тайт*» (Шептицький, 2007: 97), «*покутували свої гріхи*» (Шептицький, 2007: 105), «*не заслуговує на відпущення гріха*» (Шептицький, 2007: 104), «*гріх вирвати з корінням*» (Шептицький, 2007: 79), «*бідна душа грішника*» (Шептицький, 2007: 215), «*кара за гріхи тяжкі*», «*согрішив перед небом і против тебе*» (Шептицький, 2007: 220) та ін.

В окремих випадках награпляємо і на тривалентну сполучуваність, що надає текстові особливої стилістичної ваги. Наприклад: «*Грішник не важитси приступити до Закону*» (Шептицький, 2007: 80); «*Страшний гріх – псаутирю читати*» (Шептицький, 2007: 80); «*не соромився візнати гріха духовному*» (Шептицький, 2007: 97) Духовний – у значенні духівник. Іменникові одиниці тут зумовлені валентністю предиката.

Парадигматичні зв'язки концепту *гріх*. Парадигматичні відношення – це «відношення вибору, асоціації, що ґрунтуються на подібності й відмінності позначувальних і позначуваних одиниць мови» (Кочерган, 2003). У лексико-семантичній системі йдеться насамперед про синонімію, антонімію, гіпонімію, конверсиви тощо.

Якщо говорити про синонімічні відношення, то в досліджуваних творах вони яскраво виражені і простежуються у вигляді семантичної деривації, асоціативних зв'язків. Гріхом автор називає всі

відступи від норм моралі, церковних догм і приписів, а найперше порушення заповідей Божих. Отже, гріх – це *гординя*, *самолюбіє*, *відчуження*, *святокрадство*, *грошолобство*, *скупість*, *вбивство*, *самовбивство*, *пияцтво*, *чужоложство*, *ненависть*, *зздрість*, *безвір'я*, *псевдохристиянство* та ін. Наприклад: «*Тож любіть своє, – тримайтеся свого і дбайте про своє, – але стережіться ненависти! Бо ненависть – то почування нехристиянське!*» (Шептицький, 1935: 26); «*Стережіться kwasу зависти та пожадання чужого добра*» (Шептицький, 1935: 16); «*Бо на правду було б то великою шкодою і правдивим лихом для чоловіка, коли б хто задля гроша запропащував свою безсмертну душу, відкуплену Кров'ю Ісуса Христа*» (Шептицький, 1935: 13); «*Будьте оцадними, але не скупими!.. Бог приказав давати милостиню!*» (Шептицький, 1935: 13); «*Не убивайте себе самих, не убивайте своїх дітей, не марнуйте своєю неморальністю основних, фізичних сил свого народу!*» (Шептицький, 1935: 5); «*Ліпше було цілком не сповідатися, як таким тяжким гріхом святокрадським Бога образити*» (1, 218); «*Гріх самовбивства – це виразний доказ повного браку мужества чи відваги. Це знак людини боязкої, що втікає перед труднощами життя*» (Шептицький, 2009: 424).

Цей синонімічний ряд продовжують ще й стилістично нейтральні, узуальні лексеми оцінного характеру *отрута* і *хвороба*, увиразнені художнім означенням *страшна*: «*Щоби ви це ліпше зрозуміли, яка то страшна отрута – той смертельний гріх, – то оповім Вам, що за гріхом увійшло поміж людей, коли перший раз на світі гріх показався*» (Шептицький, 2007: 211); «*Гріх, мої милі браття, подібний до страшної хвороби...*» (Шептицький, 2007: 210).

Абсолютними синонімами до лексеми *грішник* виступають слова *безбожний*, *безбожник*: «*Дарма твоя праця, мудрче безбожний!*» (Шептицький, 2007: 181); «*Люде добрі, тікайте від таких безбожників! Обминайте їх хату...*» (Шептицький, 2007: 80).

На основі антонімічних відношень побудовані кореляційні пари лексем: *гріх – праведність*, *побожність*; *гріх – святість*; *гріх – тверезість*; *гріх – праця*; *гріх – любов*; *гріх – покора* та ін. Наприклад: «*У молоді серця щіплютьте справжню побожність!*» (Шептицький, 1935: 20); «*Християнин має любити всіх людей. Любов полягає на ділах, а не на словах!*» (Шептицький, 1935: 25); «*Ви, що вступаєте у святий подружній стан, починайте нове життя з Богом! А ваші подружжя хай будуть чесні, – святі!*»

(Шептицький, 1935: 6); «Тож і Ви всі отрясіться зі своєї оспалости! Візьміться усилено до праці, а, дасть Бог, вже вкоротці поправите свою долю...» (Шептицький, 1935: 9); «Ви, Мої Браття хлібороби, – ви, що в деяких сторонах марнуєте це майно і здоровля на горівку, – покиньте її! Будьте тверезі! Закладайте у своїх селах братства тверезости!» (Шептицький, 1935: 6).

Іноді в одному реченні можуть поєднуватися три антоніми-кореляти до слова *гріх*, які творять стилістичну фігуру градації: «В ділі, однак, до котрого Христос мучеників завзиває, не вистарчає ані совісність, ані дух убожества, ані покура...» (Шептицький, 2007: 164). Кількість таких семантичних кореляцій може збільшитися, якщо за допомогою контекстуального аналізу вичленувати ще інші опозиції.

Як свідчать наведені контексти, кожне вербальне втілення концепту гріх, кожна сполучваність лексем, які його репрезентують, містять глибокий національний стрижень, ідею християнського патріотизму.

Образна складова концепту *гріх*. Когнітивна поетика. Формування будь-якого концепту пов'язане із психокогнітивною схемою «відчуття – асоціація – уявлення – образ» (Приходько, 2008: 57). Метод когнітивної поетики, на наш погляд, актуальний не лише для поетичного тексту, а й для прозового.

У полі нашого зору – метафори, порівняння, фраземи, синтаксеми і окремі контексти як взірці високого конфесійного стилю у публіцистичному дискурсі А. Шептицького.

Отже, концепт *гріх* у «Пастирських посланнях» А. Шептицького репрезентують генитивні метафори *двері неба, пляма гріха, їдь гріха, кайдани гріху, золотий перстень любови, найменший порошок гріха, болото і гній гріхів та ін.*: «Та їдь гріха не лише псує нашу кров і смерть тіла нам приносить, але переходить і на душу та з кожного чоловіка робить сина Божого гніву» (Шептицький, 2007: 211); «Один гріх вистачить, щоб двері неба замкнути перед чоловіком і перед його ногами отворити пекельні ворота» (Шептицький, 2007: 245); «Хто з Вас згрішив, нехай плаче, нехай покутує, нехай любов'ю безконечно доброго свого Отця на небі стирає з душі пляму гріха...» (Шептицький, 2007: 245); «Якими ж словами маю промовити до Вас, щоб увільнити Вас від тих кайдан гріху, які скували ціле Ваше життя?» (Шептицький, 2007: 67); «А як через сповідь до Господа Бога вернув, то і єму Бог сей золотий перстень любови вертає» (Шептицький, 2007: 221); «Тогди, коли Ви ще в болоті й гною

своїх гріхів лежали, Бог ласкою своєю сам перший до Вас прийшов» (1, 221); «Лиш душа чиста, що не знайдеся на ній ні найменший порошок гріха, їде до неба» (Шептицький, 2007: 352).

У кореляційній опозиції перебувають антонімічні метафори *слуги гріха* і *слуги праведности*. Тільки через покаєння, як стверджує Митрополит Андрей, можна осягнути нове життя, переродитися духовно: «Та дякувати Богу, що ви були слугами гріха і слухали від серця приписів тієї науки, котрій і піддавались. А визволившись од гріха, ви стали слугами праведности» (Шептицький, 2009: 429).

Емоційно-образного звучання набуває також дієслівна метафора *утікати перед гріхом* (Шептицький, 2007: 216) та метафоричне порівняння *вкушення скаженого пса* (Шептицький, 2007: 210, 211): «Хто з вас добре порозумів то, що я написав, тому вже стало ясним, як християнин має перед гріхом утікати, як тільки гріх до него наблизиться» (Шептицький, 2007: 216); «Гріх кождий подібний до такого вкушення скаженого пса, з якого їдь входить у кров» (Шептицький, 2007: 211).

Певне стилістичне навантаження в досліджуваних текстах виконують фраземи біблійного або народнорозмовного походження: *стегає гріх на душу, (не) допускатися гріха, стеречися гріха, позбирати гріхи докупу, хата валиться, ґрунт під ногами усувається*: «...така сповідь пуста, гріха ни відпустит, а до того ще новий тежкий гріх на душу стегає!» (Шептицький, 2007: 97); «...дуже Вас файно прошю, аби Ви принаймні цього гріха ніколи ни допускалиси...» (Шептицький, 2007: 97); «... і так з усіх сторін позбирай собі свої гріхи докупу і добре в мислі тримай» (Шептицький, 2007: 214). Останній фразеологізм має індивідуально-авторський характер і означає «зібратися з думками». Фраземи *хата валиться, ґрунт під ногами усувається* мають значення «перебувати в стані гріха».

Глибину і водночас лаконізм думки передають одиниці вищого мовного рівня – синтаксеми. Місткі заголовки чи підзаголовки до текстів послань – це зазвичай прості неповні конструкції, які автор використовує з певною стилістичною метою. Порівняймо:

Ніколи не грішила (мова йде про Богородицю)
І заголовки-єдинопочатки:
Через гріх проти віри
Через святокрадську сповідь
Через залишення Служби Божої у неділі і свята
Через тяжку роботу в неділю
Через гріх ненависти, незгоди
Через нечисті гріхи
Через п'янство (Шептицький, 2007: 204).

Когнітивну поетику, образне мислення автора відчитуємо в рядках послання «О покаянію», де Митрополит Андрей так поетично, доступно і невимушено роз'яснює вірним суть гріха як Боговідступлення: «Де лишень жиє та бідує якась християнська душа, там всюди заходжу і всюди глядію за тою овечкою, що загинула. Всюда шукаю тої християнської душі, що через гріх відпала від Господа Бога та для Ісуса Христа згинула» (Шептицький, 2007: 199, 200). Тут досліджуваний концепт знаходить вербальне втілення в контексті, а ключова лексема *гріх* містить сему «духовна смерть».

З погляду образності вартою особливої уваги є авторська молитва, яку Митрополит Андрей адресує вірним, тим, які каються, але не мають можливості перед смертю висповідатися зі своїх гріхів:

«Боже мій! Я согрішив многими гріхами! Я тяжко Тебе образив! Я заслужив на кару від Тебе! Я стратив вічні радості небесні, а заслужив на страшну муку в пеклі! Боже мій! Я боюся огня пекельного, дрожу на гадку вічного засудження, боюся, щоби я не був від Тебе відкинений на віки! З того страху перед карою я бриджуся всіми моїми гріхами і жаль мені, прикро мені, що я так негідно поступив!

Але ще більше жалую з любови до Тебе, Боже мій наймиліший! Бо Тебе люблю цілим серцем над все! Бо Ти найвисше і найкрасше добро, заслугуєш на всяку любов! Ти для мене життєм, спасенням,

і щастям, і єдиним добром! Тож з любови для Тебе жалую, що я Тебе образив, прикро мені, що я Тебе образив, Отче найдорозший!

Маю надію, що мені мої гріхи відпустиш, що даш ласку, потрібну до поправи і вічного спасення!

Постановляю більше до своїх гріхів не вертати, цілком поправити своє життя. Ти, Боже, допоможи!

Хочу щиро сповідатися з всіх моїх гріхів і прийняти покуту, наложену через священика!» (Шептицький, 2007: 345-346).

Наведена молитва є взірцем експлікації концепту цілим текстом, провідною думкою якого є плач, жаль за гріхами.

Висновки. Отже, ми здійснили спробу розподілу концептуальних ознак за певними польовими зонами, виявили ядро та периферію концепту *гріх* у творах А. Шептицького, виокремили основні та другорядні образи і мікрообрази. Як бачимо, кожне вербальне втілення концепту *гріх* яскраво простежується на рівні синтагматики та парадигматики. Аналіз художніх засобів дав нам змогу простежити найпродуктивніші моделі метафор, порівнянь, речень у релігійному дискурсі Андрея Шептицького. Ми пересвідчилися, що мотиваційний, поняттєвий і ціннісний складники концепту відіграють важливу роль для сприйняття цієї одиниці як ментального, національного утворення, важливого складника концептуальної картини світу народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веремчук Е. О. Лексико-семантичне поле *space*. *Космос в англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти* : дисертація ... к. філол. наук. Запоріжжя, 2017. 253 с.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.
3. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
4. Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. Львів : Свічадо, 2001. 160 с.
5. Сірант А. М. Концепти *гріх* та *спокута* в українській прозі другої половини ХХ століття: ментальний аспект : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2016. 192 с.
6. Словник української мови : в 11-ти т. Т.П. К. : Наукова думка, 1971. С. 171.
7. Шептицький Андрей. Пастирські послання 1899–1941 рр., т. 1. Львів : «АРТОС», 2007. 1014 с.
8. Шептицький Андрей. Пастирські послання 1918–1939 рр., т. 2. Львів : «АРТОС», 2009. 1248 с.
9. Шептицький Андрей. Пастирські послання 1939–1944 рр., т. 3. Львів : «АРТОС», 2010. 828 с.
10. Шептицький Андрей. Пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської Епархії (1899–1904). Львів, 1935. 252 с.
11. Щербачук Л. Семантичний простір концепту *гріх* як елемент духовного коду (на матеріалі української фразеології). *Вісник Запорізького університету*. 2012. № 1. С. 504–506.

REFERENCES

1. Veremchuk E. O. Leksyko-semantychne pole *space* / kosmos v anhliiskii movi: linhvokohnityvnyi ta linhvositynerhetychnyi aspekty [The lexical-semantic field *space* / cosmos in the English language: linguocognitive and linguosynergistic aspects] : Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia k. filol. nauk. Zaporizhzhia, 2017. 253 s. [in Ukrainian].
2. Kocherhan M. P. Zahalne movoznavstvo: Pidruchnyk [General Linguistics: Textbook]. K. : Vydavnychy tsestr «Akademiiia», 2003. 464 s. [in Ukrainian].
3. Prykhodko A. M. Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi linhvistyky [Concepts and conceptual systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics]. Zaporizhzhia : Premier, 2008. 332 s. [in Ukrainian].
4. Puriaieva N. Slovyk tserkovno-obriadovoi terminolohii [Dictionary of church ritual terminology]. Lviv : Svichado, 2001. 160 s. [in Ukrainian].

5. Sirant A. M. Kontsepty hrikh ta spokuta v ukrainskii prozi druhoi polovyny KhKh stolittia: mentalnyi aspekt: monohrafiia [Concepts of sin and atonement in Ukrainian prose of the second half of the 20th century: mental aspect: monograph]. Kamianets-Podilskyi : TOV «Drukarnia «Ruta», 2016. 192 s. [in Ukrainian].
6. Slovnyk ukrainskoi movy : v 11-ty t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. T.II. K. : Naukova dumka, 1971. S. 171. [in Ukrainian].
7. Sheptytskyi A. Pastyrski poslannia 1899–1941 rr. [Pastoral messages 1899–1914]. Vol. 1. Lviv : “ARTOS”, 2007. 1014 p. [in Ukrainian].
8. Sheptytskyi A. Pastyrski poslannia 1918–1939 rr. [Pastoral messages 1918–1939]. Vol. 2. Lviv : “ARTOS”, 2009. 1248 p. [in Ukrainian].
9. Sheptytskyi Andrei. Pastyrski poslannia 1939-1944 rr. [Pastoral messages 1918–1939]. Vol. 3. Lviv : «ARTOS», 2010. 828 s. [in Ukrainian].
10. Sheptytskyi Andrei. Pastyrski poslannia do dukhovenstva y virnykh Stanyslavivskoi Eparkhii (1899- 1904) [Pastoral messages to the clergy and faithful of the Stanislaviv Diocese (1899-1904)]. Lviv, 1935. 252 s. [in Ukrainian].
11. Shcherbachuk L. Semantychnyi prostir kontseptu hrikh yak element dukhovnoho kodu (na materialy ukrainskoi frazeolohii) [Semantic space of the concept of sin as an element of the spiritual code (on the material of Ukrainian phraseology)]. Visnyk Zaporizkoho universytetu. 2012. № 1. S. 504–506 [in Ukrainian].